

Pod noč
je svet tako lahak v ušesu.

Pozni vozniki
odpevajo tožbam otokov,
stopljenih z mrakom,
ptice
vrše v brezvetrju,
daleč
se vpija luč.

Še ni jesen: zvečer
ob prvem hladu diši pivo.
Mehko se kadi nočni ogenj
s severa
in krik, ki zbuja bolečino,
že zamira.

KONCERT IN ZGODBA

Andrej Hieng

Najprvo nam je omeniti leto 1925.

Daro Leban se je kasneje zavedal, kako pomembna je bila tista zima v sestavu njegove usode. Vsaksebne steze so se končno našle v poti, ki ga je privedla na razgledišče: — v mili svetlobi so se mu kar naenkrat razodeli ljubezen, uspeh in prijateljstvo. Užival jih je brez pridržka, kajti zrcalo ga je vzpodbujalo in prav tako zdravje. Mesta, ki je v njih prebival, niso životarila: prekrita z zlatim sojem zabav in smeha vsečnih ljudi — izbiral jih je z urno roko — so bila v prvi vrsti *njegova*. (O tistih časih in o tistih krajih imamo, seveda, tudi drugačna pričevanja.) S kantato »Ognji« si je pridobil ugled, ki ga potlej ni več zapustil. Bil je posebnež — in kako bi ne bil v dobi, ko so celo malo pomembni ljudje nosili v srcu in v besedi zlo sveta; razumel se je na mojstrstvo ptiča noja, ali niti to ne: ugajal si je po besedi pesnika, ki pravi: — Ma voix plaît, Astérie, elle est flexible et tendre... Takoj povejmo — tak je ostal. Mnogo let je živel na koruzi z igralko Berdenovo. Od nje je imel hčerko: otrokova smrt ga je vzpodbudila, da je napisal kvartet s podnaslovom »Evelina«. Gospa Berdenova je umrla dve leti za otrokom. Omenjeno leto — 1925 — nam je važno zavoljo

sanj, ki se bojo še večkrat pokazale v naši povesti. Sanjal jih je v Zagrebu. Takrat je drugoval s študentinjo Emo Mikloš. Sanje so bile močno preproste: —

Ena je izginila. Kmalu potem mu je poslala sporočilo, kje naj jo išče. Našel je hišo na samem in zapahnjena vrata. Ko je že precej časa trkal, so se v oknih prižgale luči. Ni čutil, kdaj se je napravila noč. Velik strah ga je obšel. Nenadoma se je odprla lina zraven vrat in ob sveči je ugledal obraz svojega očeta, ki mu je hitel zatrjevati, da ne sme noter... Zakaj ne?... Oče je rekel: Poslavljam se od nje. Prijatelji ji igrajo... Izpod neba, a pravzaprav iz stavbe, je priplavala godba. Bila je njegova!... Kar mu je ušlo izpod peresa!... Oče! je kriknil. Oče! Potlej je vpil njeno ime, ki je imelo nenadoma pomen njegove godbe, a godba je utihnila in od zgoraj, iz oken so se vsuli notni listi. Planil je po njih. Ko jih je nagrabil na kup, je počenil v prah, da jih prebere v medli luči, ki jo je dajalo pročelje. Listi so bili nepopisani. Šele ko je to spoznal, so svetilke v hiši zmedlele do kraja.

Naša zgodba se začne štiriintrideset let pozneje.

Pozimi je napisal skladbo za godala in flavto. Izvedli so mu jo v Zagrebu. Popoldne, na dan koncerta, je šel v staro mesto, da poišče znamenja, s katerimi bi mogel biti povezan v preteklost. Našel je hiše z zlatimi šipami in mojstrovine pajkov po vežah, Emin obraz pa se mu je komaj kakor izrezanka vzdignil pred notranji pogled. Izkušnja ni bila nova in ga je komaj bolela.

Koncert so mu zaigrali, da bi si boljše ne mogel želeti. V drugem stavku je mesto, ki mu je med pisanjem prizadejalo mnogo truda. Vstop solističnega inštrumenta se zlepa ni hotel uglasiti, čeravno je imel o tem dovolj čisto in preprosto predstavo. V pomoč mu je bila nekakšna podoba: flavta je bela ženska, ki odpahne vrata med sončnim mostovžem in izbo, kjer se ob zavešenih oknih, pred motnimi zrcali, sprehajajo cella — zvita, trmoglava in žalostna bitja. Tako je na skušnji pojasnil tudi solistu. Ta je imel dvajset let, gledal ga je s komaj zaznavnim posmehom, ki ga jari virtuozu kaj radi občutijo za priletne skladatelje in njihovo veselje do slik; tudi je bil na neki poseben način teman, z lučjo v notranjosti. Napravil je več, kot je Leban pričakoval. Odkril mu je temeljno slabost njegovega pisanja — strah pred opuščanjem. Cella so imela po vstopu flavte še zmerom preveč besede; flavtist jih je premagal s strogostjo. Ženska med vrati se je spremenila v srebrno žival. Fant pod navpično lučjo: — steber iz peščenca, ki so mu zrastle veje, polne ptičev, a ptiči se zapored poganjajo navzgor. Na omenjenem mestu drugega stavka je fant s pogledom zadel ob Leban in zdrsnil naprej po dvorani: Leban mu je sledil.

Ko je ugledal žensko v osmi vrsti, na pol zakrito z ogrinjalom in lasmi, se mu je odprlo srce in, ko je sprejelo sliko, spleteno iz nekih izkušenj in iz nekih slutenj, se mu je godba za hip izgubila. Imela je rumeno polt, kar ga je v isti mah privlačevalo in odbijalo. Zapomnil si je ogrinjalo iz bruseljskih čipk, zelo pomečkani spored v njenih rokah in sence okoli strmega pogleda.

Koncert je uspel; med poklanjanjem je opazil prijaznost na obrazih nekaterih poslušalcev, ki jih je cenil. V naslednjem delu sporeda so igrali Schuhmannovo četrto simfonijo. Po koncu je šel v umetniško sobo. Bilo je preveč ljudi, kakor zmerom ob takšnih priložnostih. Flavtist je slonel na klavirju. Leban je stopil k njemu, da se mu vnovič zahvali za trud, ki ga je bil posvetil skladbi. Fant ga je gledal izpod čela: ptice so odletele z njega in tudi veje so usahnile. Imel je dolgo, trmasto in nemirno roko. Leban se mu je zahvalil za ptico, za srčno vnemo. Dejal mu je, da mu nikoli ni bilo mar ocenjevalcev, ki zlahka oprostijo človeku spogledovanje s predklasičnimi oblikami, a so nestrpni, če najdejo v delu prvine sanjarstva in čustvene prizadetosti.

— Vi ste me pravilno razumeli... je rekel. Fant ga je zavrnil.

— Nesporazum!... Ni mi do glasbe, ki slika čustva ali predmete...

Zoprval je, o tem ni bilo dvoma; Leban se je ognil ostrini in je prenesel pogled, ki je zviška in nekako sovražno padal nanj; z nasmehom je sukal besedo o pravicah mladosti. Potlej se je fant opravičil. Napotil se je k vratom. Leban je pogledal za njim.

Pozneje, v spominu, se mu je njen prihod kazal kot svečana nema igra. Umislil si je neka zrcala in tudi neke lestence, ljudi v črnini in zapoznele odmeve fagota in flavte, ki sta kakor nalašč napravljena za slikanje svečanah in širokih prostorov. V resnici je slonela na podboju in hodnik je bil že prazen. Fant jo je poklical. Dotaknila se ga je z dlanjo, zlagoma je stopila mimo in do klavirja. Luč je padala naravnost nanjo. Leban je slišal flavtista, ki je rekel:

— Razumela se bosta... Oba se ubadata s ptiči...

— Opazila sem, kako me gledate, v dvorani... je rekla ona. Zares se mu ni zdela lepa. Nekazna je bila in skoraj zanemarjena. Strmela je vanj nepremično, z očmi, ki so jih obrobljale sence. Mimo ogrinjala iz bruseljskih čipk je bila njena obleka revna. Leban ji je povedal nekaj prijaznih besed, prikladnih okoliščinam in letom. Niti nasmehnila se ni. Dejala je:

— Morda bi mi lahko pomagali...

— V čem?

Objemala ga je z zahtevnim, čeprav kar nič spogledljivim pogledom.

— Pozneje ... Zaenkrat vam lahko povem samo ugotovitve iz dvo-rane: vi ste karov kralj ...

Leban ni razumel in se je ozrl v flavtista. Fant je gledal v tla. Tema se mu je iz oči preselila na peščeno čelo. Večina ljudi je že odšla, bilo je tudi mračno in nastalo tišino so prekinjali koraki odhajačev. Leban se je skušal poigrati z besedo: dejal je, da je vsekakor že zelo star karov kralj.

— Petdeset jih imate ... je rekla mirno, — vendar to nič ne pomeni. Ljudje, ki so starejši od trideset in mlajši od šestdeset, zvečine ne pišejo pokrajinskih slik ... vi pa ... Pomagali mi boste ...

Flavtist se je tisti trenutek zasukal na peti in izrekel besedo, ki je ni mogoče ponoviti. Leban ni vedel, kaj naj napravi. Videl je fanta, kako je šel proti vratom, kjer si je ogrnil plašč. Ko je odhajal po hodniku, so ravno ugašali luči. Ženska ves čas ni odmaknila oči od komponista.

— Ljubi vas? ... je vprašal.

— Tako se mu zdi, ja ...

Z družbo je bil domenjen v hotelu Palace. Pridružila se mu je brez oklevanja in kakor bi se ne bilo nič zgodilo. Oblaki so ta čas zdrsnili navzdol, snežilo je. Take noči na Zrinjevcu so lepe: marsikatero je hranil v spominu. Ko sta stopila iz avtomobila, se je ženska ozrla v veje platan, mimo nihajočih obločnic, ki so jih obletavale snežinke.

— Angeli stepajo pernice, je rekla, — ne bo hudega ...

Stala je tesno ob njem, razkoračena in vsa ogrnjena z vonjem kože. Snežena rosa ji je ležala na vekah. Dejal ji je »ljubo dete«, kajti ko je vzdigovala svoje rumeno, za dlan veliko obličje proti svetilkam in vejevju, ki se je odevalo z belino, je prečital na njem znamenja otroške duše. Temu ni moči ubežati; zmerom smo sužnji detinske narave, ki ji je znana slednja bridkost, a nobena odpoved. »Ječa vsevednih otrok in živali«, jo je imenoval Jaša, pesnik, kateremu je bil dolžan prenekatero izkušnjo in tekst za kantato »Ognji«. Prijel jo je za roke, a mu jih ni odtegnila.

— Lepo bi bilo, če bi naslikali takšnole mesto v noči ... En sam glas kroži nad njim ... Premrla ptica, ki ne more spati ... Sneg ji pokriva krila. Lahko bi bil glas violine ...

Potem sta šla noter. Dobila sta prostor v bližini dirigenta, vsak na svoji strani mize. Dirigent je govoril zdravico; padlo je precej prijaznih besed. Leban je iskal flavtista. Sedel je na koncu mize in se zajedljivo smejal. Pil je žganje. Težko bi ga prienačili fantu, ki se je bil uprl glasbi, namenjeni slikanju čustev ali predmetov: očitno je

bilo, kako svojih čustev ne mojstri več. Ljudje so bili v zadregi; morda je Leban edini med prisotnimi opazil na fantovem obrazu željo po odrešenju, nekakšen pričakujoč izraz. Umaknil se mu je. (Tu nam je znova omeniti komponistov dar za večšine ptiča noja). Ženska na nasprotni strani mize je slej ko prej pasla sivi pogled po njem. Gledal je njeno roko, ko je ponesla čašo k ustom: to je bila tenko ustrojena, členovita roka, najbrže v isti meri pripravna za delo in za ljubkovanje. Luč se je od vina odbijala v rumeni obraz; med opazovanjem je čutil, da je to lice že zdaj, ali pa da je bilo *do zdaj*, važno v njegovi usodi. **Kakor** bi zasledila njegovo misel, je iznenada rekla:

— Gledate in ne razumete... Ne spominjate se več, jaz pa še prav dobro. Seznanila sva se trinajstega avgusta šestnajst sto triindevetdesetega v Krškem in menda veste, pri kom... Stali ste pri oknu in ste listali po knjigi »Theatrum mortis humanae«. Pogledala sem vam čez ramo. Prebrala sem stihe, ki jih še zdaj pomnim: »Aere licet posses quaevis mundana parare, non potes aeternas aere parare dies«... Vi ste se obrnili k meni in rekli: »Nekatere reči, neki zakladi ostanejo! Verjemite v godbo, ki prihaja iz srca!« Kako bi vas mogla pozabiti?!... Mislite, da se šalim? Nehvaležnež ste! Čez leta in leta, čez hribe in doline sem vam ohranila vdanost... vi pa... Theatrum mortis humanae v srcu drugega človeka!...

— Pripovedujte mi rajši o svojem življenju!

— Saj ga vendar poznate! je vzkliknila in niti senca smeha se ji ni pokazala na obrazu. — Kar še ne veste, vam bom povedala, pozneje. Zdaj se posvetite hvali, s katero vas obsipajo!

Za mizo so govorili o Lebanovem koncertu. Utrjen je bil zoper laskanja, a ne gluh: nič manj mu niso šla v ušesa, kakor takrat, ko so mu izvajali prvo delo; to je bil klavirski trio, napisan iz izkušenj sočasnega leposlovja, čeprav je bil tistikrat prepričan, da je posnel v njem glasove svojega srca... Mladost!... Hvala, ki so jo zdaj izrekli na njegov rovaš, je bila površna. Barbieri je slavil drugi stavek, češ da je v njem dosti čustva: prav to je Lebana vznemirilo. Ozrl se je proti koncu mize: — flavtist je s krajem očesa gledal proti njemu in hladnemu posmehu je bil primešan izraz pričakovanja. Kaj pričakuje?... je prešinilo komponista. Zaslutil je, da se obetajo sitnosti, ki bojo z razkrečeno roko posegle v njegov mir. Branil se je hvale, dejal je, kako mu ravno v drugem stavku marsikaj ni steklo po volji in kako uspešna je bila pomoč mladega prijatelja s flavto. Fant se je v hipu vzravnal; nenaravno glasno je vzkliknil:

— Hvala, maestro! Srčna hvala! Vaše besede si bom zapisal v spomin, pa me bojo bodrile...

Pod razlomljenimi lučmi je bil flavtistov obraz nenaravno svetel, sijal je proti Lebanu, izzival, dražil — vztrajno, kakor obraz borivca, ki je skupil večji del bolečine, a se ne more sprijazniti z njo. Leban je poznal takšna srečanja; skušal je presukati pogovor, kot je bil vajen. Igral je. Nataknil si je masko človeka, ki je zavoljo izkušenj bridek, toda omehčan, obdarjen z višje vrste vedrino. Kar se je zgodilo, bi se nemara ne zgodilo, ali vsaj ne tako, kot se je, ko bi ne bilo njegovega spakovanja. Dirigent ga je vprašal, kakšne načrte ima za bodočnost. Zasmel se je in iztegnil roko preko mize, kjer je ob kozarcu šampanjca ležala rumena, členovita in v pričakovanju skrčena roka.

— Ukazan mi je violinski koncert... je dejal.

Flavtist je odsunil stol. Zibal se je in oklepal čašo z žganjem. Smeh se je trgal iz njega. Gosti so se presedali in nekdo je naročal taksi. Kakor na odru je bil fant tudi ta trenutek videti čez mero — steber iz peščenca.

— Slava! je vzkliknil smehoma. — Slava vnaprej temu koncertu! Kdor ima ušesa na srcu, naj ga že kar poslušaj!

Obrnil se je k ženski:

— Saj si mu povedala svojo podobico? Anina slikanica za stare in mlade!... To bo, verjemite, gospoda, glas samotnega ptiča nad mestom. Čudite se?... Nikar se ne čudite, ne čudite se čarovnijam čustvenih in sočutnih ljudi! Noč je nad mestom. Ljudje umirajo po preobljudenih sobah. Ljudje se smejejo v sanjah. Ljudje jočejo. Ljudje smrčijo. Ljudje iščejo preteklost v zrcalu. Ljudje tolčejo drug drugega. Prižigajo luči, ker ne morejo spati. Ljubkujejo se. Starke berejo fotografije. Pijanci pojejo. Nekoga bojo umorili. Ne pijanci. Potuhnjenci! V temi pa kroži ptica nad mestom in poje za vse in o vseh. Slava! Slava vnaprej temu koncertu! Ne razumete? Kakšna ptica? Kdo ji da glas? Maestro ji ga bo dal! Vila mu je podarila harmonske čarovnije, on jih bo posodil ptici. Maestra še ni načel črv premišljevanja. Dolžan sem vam oznaniti: iz karovega kralja je bil prečaran v srčevega kralja. Neoskrunjena mladost v vejah častitljivega hrasta... Slava!

Za hip se je usopel. Ljudje so stirmeli v mizo, nenadoma pa se je oglasila ženska: slišati jo je bilo po vsem prostoru.

— Nikar, Milan! je rekla. — Nič boljše ti ne bo, če boš kričal...

— Naslikal sem mesto po tvojem načrtu. Nekatere podobe sem si prihranil. A naj jih obudim?...

— Ne bilo bi pametno...

— Pa vendar...?

— O otrocih boš govoril... je rekla spokojno, skoraj z nekakšnim visokostnim nasmehom.

Te besede so ga pognale z mesta. Šel je okoli mize in čašo je nosil seboj. Nekaj korakov od nje se je ustavil. Gledal jo je od strani, izpod čela, glas mu je bil rahlo nabrekel.

— Povsem pravilno! Tega nismo omenili... Maestro in ptica morata vedeti: v mestu se ponoči, med drugim, spočenjajo in rojevajo otroci...

— Zdaj vesta...

— Majhno pripombo še: nekateri otroci se tudi ne rodijo... Skratka, ne! Velikim ljudem je to morda vseeno... Slava ptici! Slava maestrovemu nerojenemu koncertu!... In čisto, čisto majčkena misel za tiste otroke!...

Stisnil je roko in zdrobil kozarec. Ko je roko vzdignil, je bilo videti, da se je porezal. Neki ljudje so skočili k njemu. Odrinil jih je s komolci. Rekel je, da mu ni za prijaznost. Leban je kasneje v duhu hranil sliko fantovih oči, ki niso očitale njemu, marveč — nemara — lagodnim navadam iz splošnega življenja, in pomnil je, kako je stopil za stol dekleta, pregibaje ustnice. Potlej se je sklonil. Okrvavljena dlan se je odtisnila na prt.

— Prasica ni še nikoli po zraku letala!... Srečno!

Kakor spavač se je obrnil in se odpravil proti izhodu, toda njegov motni pogled je obvisel nad mizo.

Leban je strmел v prt. Godalni kvartet »Evelina«... Spominjal se je kvarteta; tistikrat je vprvo čutil nelagodje, ker mu ni bila dana resnična žalost; fant, ki je pustil znamenje na mizi, je imel tega dosti; rad bi kdaj takole odhajal, s puščico sočutja ali posmeha v hrbtu, komaj vedoč za pot, ki jo moraš iz prve nuje napraviti. — Tistikrat je bila pomlad. Iskal je v glasbi močan, kar se da urejen izraz, vedoč, da se obče znana čustva radosti, srda ali tuge, dadó najlažje izraziti v ustaljenih oblikah, vendar pa čustvo samo ni bilo prida močno in se je javljalo v njem bolj kot nekakšno obžalovanje in nikar žalost; otrok je mrtev in njegovo lastno življenje ni zavoljo tega niti težje niti lažje: samo nekaj navad je šlo v nič, nekaj sladkosti. Zavedal se je nezadostnosti svoje narave. Pomlad kvarteta »Evelina«... Vetrovi so slačili noči, da so se duhu na vseh straneh pokazovale reke, prislone ob gore, med rekami pa so sijali gozdovi in v njih trate z odtiski teles, ki si jim pozabil okus (celo brez obžalovanja), a na produ rek — pa naj so se klicale Soča, Kokra ali Krka s prsteno peno — so bile odtisnjene stopinje, katerim ni bilo dano, da bi šle za našimi željami, prav kakor mi nismo žrtvovali niti enega pogleda za tuje

sanje in smo jih pustili utoniti v svetlo temo med zvezdami. Šibka znamenja puščamo v življenju, bolečina je edina zanesljiva... Komur je dana... Flavtistu je dana. Odšel je. Družba si je oddahnila. Na spodnjem koncu mize so nekateri s smehom skušali obnoviti razpoloženje. Natararji so zamenjali okrvavljeni prt. Ženska se je nasmehnila.

— Zavist? ...

Leban je pogledal čez mizo in je videl, da stoji v njenih očeh sam, gol in razviden. Bilo mu je skoraj v tolažbo, a moral se je nasmehnuti spričo njenega umevanja. Dejal ji je, da je uganila in da je res zavisten, če je mogoče človeku zavidati bolečino.

— Toda, je pristavil, — vrag mi ne da miru in povedati vam moram, kako zavidam fantu v prvi vrsti srečo, ki jo je užil z vami, da mu je zdaj dano biti tolikanj nesrečen. Ali me razumete? Gledam vas, pa si mislim, kaj se utegne naplesti zame iz teh vaših oči, s katerimi me tako gledate kakor zli otroci, in iz te vaše rumene, močno problematične kože, ki mi ugaja... Saj niste lepi... Veste, kajne? Kljub temu... Drobnost ste napravljeni kot tiste živalce, katerim ne moreš odreči božanja. Čudni ste tudi. Malce nečedni.

— Aha!... je rekla ženska. — Spoznali ste me... Pred... pred dve sto petinšestdesetimi leti je bilo presneto podobno. Takrat sem vas potrebovala in sem se vam nastavljala, ampak zdaj vas še bolj... Da boste vedeli, čeprav vam ne morem razlagati: mene so na svetu prekvartali. Ja. Otrok hazardne igre, kar pa ta trenutek ni važno. Važno je, da ste mi ta trenutek potrebni, da mi je vaša pomoč n u j n a. Mogoče ste že kdaj slišali, da so otroci kart zvečine prestrašeni. Vi niste bili nikoli; Ah, kje neki!... Kot vrtnar se mi zdite. Samo takšen človek mi je lahko v oporo, in če vam je vseč moja grda rumena koža, se to kar ujema in ni razlogov, da bi ne našli tudi kaj prijetnosti v tem vrtnarjenju. Kajne, vi ne poznate žalosti niti strahu.

— Strah... je odvrnil Leban in se predal dvorljivosti, ki mu je bila v krvi, — strah, ljubo dete, prihaja od vas samih vame in je, v prvi vrsti, strah starosti pred tole mladostjo, ki jo imate... kakor kakšen ptiček... (Nikar ne govorite o nočnih pticah, prijateljica!) Bojim se za mir.

Ženska se je zasmejala, kakor se smejo poredni otroci, z dlanjo si je zakrila vrsto tesno spahnjenih, drobnih, nič kaj belih zob.

— Joj! je vzkliknila. — Kaj govorite?!... Mir zrelih let je obleka kitajskega cesarja iz pravljice.

Leban je odkimal, da ne razume; ona je pojasnila:

— Ta mir je utvara. Ni se zanašati nanj... Natočite mi še kozarec!

Pozneje si je Leban velikokrat skušal naslikati prizorišče njunega besedovanja in je vsakokrat sprevidel, da ne gre: kakor se nam kdaj dogodi, da nam izmed mnogih pisanih slik gledališke igre ena sama nasede v spominu in živi tam svoje samostojno, težko razložljivo življenje, tako se je tudi iz tistega večera v Palaceu zarisala v njegov duh samo silhueta rumene ženske, njene nemirne in trzajoče in vendarle sigurne kretnje, pa oči, ki so ga zadrževale v koritu, polnem notranje luči, v tričetrtinskem taktu spominov, spletenih z upanji za bodočnost. V resnici je govoril z dirigentom in z Barbierijem; zavoljo vzdraženosti najbrže celo dobro. Medlo se je tudi spominjal pogovora z nekim starim oboistom, ki ga je prepričeval o elegičnih vrednostih svojega glasbila. (Pehal je vodo na svoj mlin; želel si je kompozicije, s katero bi premagal neogljenost.) Vendar je bilo vse to na obrobju.

— Ljudje vam zaupajo... je rekla ženska, ko se je rahlo pijani oboist odzibal. — Moja glasba je drugačna...

— Tista s ptico?

— Ne, ne, ne! Še eno imam! Tu je srebrn potok, vidite... Vrt poleti, zjutraj: rosa in sence na listju. Hortenzije cveto in grlice grulijo po žlebovih...

— Hvala! ji je dejal Leban in prav posebne vrste slast se mu je porajala v srcu. Stal je v trikotniku njenega pogleda, malce smešen sam sebi, a brez moči, da bi se odtrgal. Dejal ji je, da zares ni lepa, a da ga je očarala. Nasmehnila se je.

— Seveda!... je rekla. — Vem... Zato me nocoj ne boste pustili same s kartami. Dokler jih ne položim tudi vam, jih bom sploh skrila. Šla bova v bar, kajne?

Družba se je bila ta čas razredčila. Natakarji so jima prinesli plašče. Ob slovesu mu je dirigent zagotovil, da bi bil srečen, ko bi mogel voditi prvo izvedbo obljubljenega violinskega koncerta. Leban mu je verjel; to je bil prikupen človek in v njegovem ponašanju se je zrcalila zaupljiva vdanost, ki jo je sam zmerom izkazoval ljudem. Zaradi flavtista so nekateri izmed gostov kazali veselo zanimanje za njun skupni odhod.

Šla sta.

Ko sta stopila na cesto, ga je prosila, naj bi šla peš. Oprijela se ga je pod roko; čutil je, da ji je telo navzlic mršavosti gibko in priljubljivo; to je, pravzaprav, vedel vnaprej. Zaupnost za zaupnost... bi bil rekel v mlajših letih, zdaj ga je prijaznost še neznanega telesa vznemirjala. Snežilo je močnejše. Stopala sta v belino, ki se je zdela blaga kakor stare hiše in tudi polna odmevov: glasovi so prihajali okrogli in so se dobrikali.

— Kaj je bilo fantu, da je podivjal, prejde? ... je vprašal Leban. Niti trenila ni.

— Ni hotel abortusa. Trmal se je za otroka.

— Izjemen primer ...

Gledala ga je od strani in se ni več silila s smehom. Počasi sta šla pod drevesi. Leban je bil buden bolj ko kdaj in ostro so se mu zarisale čipkaste igre zasneženih vej in luči na dekletovem obrazu, še bolj pa pogovor, ki sta ga razpletala po poti, in večkrat se je kasneje vprašal, kako je mogoče, da se mu besede s tolikšno jarostjo vračajo v zavest, kako je mogoče, da ni nobene izgubil ali pretvoril spričo prečudnih dogodivščin prihodnjih dni in tednov, kako je mogoče, da se mu prav po mačje hulijo iz bronaste tihote tistih trenutkov v bedo kasnejšega časa, polnega razvezanih krikov in ponavljajočih se rečenic, ki jih bomo še slišali.

— Prejde ste rekli, da mi ljudje zaupajo ... je rekel Leban. — Naš prijatelj s flavto je zaupal v a m ...

— Seveda! O, seveda ... ampak, izbral si je napačen naslov. Tega je veliko v življenju. Jaz potrebujem oporo, jaz je ne morem dajati ... Ja. Veliko tega vidiš ... Veste, pri naših sosedih so imeli volčjaka. Klical se je Kastor. Bil je nekakšen angel med psi, vzor dobrodušnosti. Slabotnejši psi so ga mikastili, otroci so mu po mili volji zavijali rep. Še dobro vem, kakšne oči je imel: bajar zvečer. No, potlej se je zgodilo, da je moral gospodar tega znamenito dobrodušnega Kastorja za dlje časa odpotovati. Prve čase je pes kar hodil po hiši in iskal. Hodil, hodil, hodil ... Celo z gospodinjo in z otroki je bil površno prijazen, kot bi bil sam nekje daleč. Potlej se je pričel potepati. Vzbujal je bolj vtis zamišljene ko zbegane živali. Vse noči se je klatil po mestu. Ko so minili trije tedni od gospodarjevega odhoda, se je zgodilo: naš Kastor je skoraj do smrti ogrizel nekega foksterierja, s katerim sta se dotlej razumela. Prihodnji dan je hudo popadel, kar naenkrat, otroka, ki se je hotel z njim igrati. Gospodar se je vrnil in psa ni več našel. Lahko vam povem: pokončali so ga lepo, z injekcijo.

— Kruta primera! ...

— Jasna. Kastor je zgubil čarovnijo.

— Ti moj otrok! je vzkliknil Leban. — Ti moj otrok! Kako vam je sploh ime? Nisem si zapomnil ...

— Ana. Ali me boste vprašali, kaj sem?

Povedal ji je, da mu je ta trenutek vseeno. S tankimi prsti se je dotikala tankih stvari in ogrinjalo nekakšne brezimnosti je podčrtavalo lepoto njunega besedovanja. Mislil je: kakšne zvezde so se pokrile, da mi je dana slast, ki že nisem več veroval vanjo.

— Radi bi me poljubili... je nenadoma rekla. Nudila mu je drobni, gosti obraz, na katerem je bila rumenina kože ta hip prekrita z rožnatim obstretom snežnega sijanja. Pokimal je.

— Poljubite me!

Kakor premražena živalca se mu je stiskala k telesu in šele zdaj, ko mu je bila tako blizu in jo je vprek poljubljal po laseh, po vratu, po sencih, je do kraja dojel težki, domala vzhodnjaški vonj njene kože, ki ga je tolikanj vznemirjala; slišal je besede, s katerimi ni vedel kaj početi, a so mu bile dobre. Z usti mu je bila tik ušesa, popenjala se je na prste, da bi mu bila bliže.

— Poslušaj! je šepetala. — Bodi mi dober! Varuj me! Moraš me čuvati! Dragi! Mili! Mili moj! Bojim se, veš... Paziti moraš name! Ti lahko! Samo ti!

Dolgo sta bila tako. Ko je razklenila roke na njegovem vratu, je postala naenkrat spet čisto majhna. Lasje so se ji vsuli v lica in svetloba se je igrala z njimi, pletoč biserovinaste sence po njenih rumenih licih.

— Greva! je rekla.

V baru je bilo malo ljudi. Dobila sta mizo v kotu. Hotela je, naj pleše z njo. Uživala je spričo njegovega skoraj preplašenega obraza, ko se je branil in se opravičeval z leti. Mrzlična veselost se je prebujala v njej. Povedal ji je, da je vznemirljiva, ker ne kaže ves čas iste narave. Prosila ga je, naj ji naroči pesem *Accanto a te splende il sole*.

— To je zato, je rekla in ga gledala kakor poprej v dvorani, zahtevno, s širokim, oklepajočim pogledom, — ker si ti sam zelo, zelo sončen. Naroči mi veliko pijače, da prideva srečno čez tole noč in še čez katero. Tudi ti moraš piti; tebi gre najbrže na veselje. Tule mi je všeč. Jaz sem takšna mrha. Pogledj plesišče: kot bi korakali oblaki čez sonce in sence čez travnik. Tistale dama zraven stebra ima znamenito zadnjico, papeško...

Isti trenutek je obmolknila in oči so se ji širom razprle. Pbledela je. Poprej je lagodno slonela v stolu, zdaj se je zdrnila, vzravnala se je v pasu kakor človek, ki se nezavedno pripravlja na beg.

— Prišel je!... je šepnila.

— Kdo?

Ni mu odgovorila. Leban ni bil vaju, da se ljudje zraven njega spreminjajo prav sleherni hip: čeprav je malo prej nekaj takšnega hvalil, mu je bilo v resnici zoprno. Videl je, da je zdrobila škatlico vžigalic in jo razbrskala po vsej mizi. Pogledal je preko plesišča, proti vходу, kamor je strmela ona. Samo v poblesku se mu je pokazal človek, ki jo je po vsej priliki vznemiril. Stal je za snopom oranžnega

žarometa, namerjenega na plesišče. Leban je dolgo hranil v spominu podobo: kodeljo košatih, v čelo zaraslih las: nič drugega. Mož je urno, kakor je bil menda prišel, zapustil prostor. Zavesa se je še za hip zibala.

— Kaj je, Ana? je vprašal Leban. Pogled se ji je umiril. Naenkrat ga je vikala.

— Enkrat vam je všeč, da se spreminjam, drugič spet ne... Ali bi res radi vedeli?

— Nikar ne igraj veselosti, ne verjamem ti in sploh ni potrebno!

— Včasih je zelo potrebno...

Leban je položil roko na njeno in jo prosil, naj mu vendar pove; spomnil jo je prošnje za pomoč.

— Kdo je bil?... Mojster kart! Spet nima miru. Vso noč bo hodil naokrog. Ni važno, ni več ni važno!... Videl je vas in postalo mu je jasno, da me zdaj ne more dobiti, sploh ne. Nikar se ne kremžite, češ: ne razumem... V zahvalo, ker ste tu, ker ste zraven mene, vam bom povedala povest. Vam je prav?

— Rad bi jo slišal.

— Niste se me še naveličali?

— Nisem.

Sklenila je dlani pred obrazom in videti je bilo, kot bi se potopila v spomine, vendar se je večkrat prekinjala in njena pripoved ni bila povsem iz enega kosa.

— Praviloma, boste rekli, stoji na začetku povesti ime junaka, kraj, kjer se je godila, in omemba oseb, ki imajo v njej kaj večjo besedo. Junaku je ime Tomo, ostale stvari pa boste slišali spotoma, ali se jim bom morda celo ognila, kajti rada bi vam brž povedala, kaj se mu je pripetilo, temu Tomu, ker se mi zdi njegova usoda za naš čas nenavadna in vendarle, kot se zdaj pravi — pomenljiva. A naj vam pripovedujem lepo razvidno kakor v starih povestih? O vsem tem sem že pisala, na papirju je dosti prostora za obrobosti in podrobnosti; pravzaprav pa mene žulita samo dve okoliščini. Poslušajte! Imenovani Tomo je bil bogat človek. Skušajte sprejeti ta podatek tako, kot bi ga sprejeli v pravljici, nikar ne prosite za pojasnila, ki vam jih ne morem dati, ker bi zgubila nit. Bil je bogat, do koder je seglo oko, na dveh bregovih reke, in važno je, da je bilo to trdo bogastvo v trdih krajih. Velika hiša je premogla eno samo zrcalo: tisto, ob katerem se je gospodar dvakrat tedensko bril. To je bila navada, ne skopost, navada so bile grobo obeljene stene, okna brez zaves, pa

čepprav se je s teh oken čulo deset žag. Bogataš ko nalašč za povest, prav gotovo, le da mu manjka še kakšna posebnost. Tomova posebnost pride nadenj, ko mu je petinštirideset let. Neko popoldne so mu sporočili, da umira stari Nikolaj, upravitelj, ki je prišel z njegovim očetom v te kraje in jih zasegel. Šel je tja in je ostal tri dni, kolikor je starec umiral. Marsikaj se je zvedelo, ker se pač vse zve, Tomo sam ni veliko pravil. Pogoltni in garaški starec, ta Nikolaj, so rekli ljudje, je pred koncem obnorel. Nekakšna čudna veselost se ga je lotila. Mahal je s postelje, kričal je in zahteval šampanjca, damastnih odej, kristala, porcelanske posode. Če pomislimo, da si je prvo pošteno žimnico privoščil tri leta pred tem, se moramo čuditi. Bilo je majhno mesto — tega še nisem povedala — in ljudje so se pod noč zbirali pod okni, skoz katera se je slišalo klicanje: »Sipljite denar! Vrzite denar godcem! Bodite dobri s prijatelji! Bodite dobri s cigani!« — Kaj je počel Tomo? Počakal je, da je starec umrl, zatisnil mu je oči in se vrnil domov. Bilo je jutro. Šel je v spalnico. Ženi se je zdel zamišljen, hodil je sem-tja, nazadnje je s prstom pokazal nad postelje in vprašal: »A niti Matere božje nimamo?« Žena je rekla, da je pač niso kupili, in se je bala, ker ni razumela. »Seveda,« je rekel, »seveda...« Prehodil je sobo povprek in po dolgem, gledaje v tla. Iskal je preprogo. Potlej je šel po vsej hiši, do kleti, kjer ni bilo niti kaplje vina, in se je vrnil v spalnico. Kako naj vam ga naslikam, Toma, v tistem jutru? ... Njegovo zamišljenost... To je bil zelo velik, debel človek, poln črnih kodrov, sploh temno zaraščen, in ko je stopil k oknu in se je dotaknil oknic, kakor bi iskal zavese, je našel — imel je prav plašne oči — je našel svoje bogastvo, raztreseno po dolini. Vzdihoval je: »Kar v prazno sem stresal leta!... Ti ljubi bog!... Kar v prazno!...« Vidite, tako je prišla nadenj njegova posebnost.

Ana je za trenutek obstala. Gledala je po plesišču iznad sklenjenih rok, kakor bi v spominu zbirala slike, nasmehnila se je in mimogrede pripomnila, da je naš duh preobložen s podobami, da je podoben starim muzejem, kjer stežka najdeš tisto, kar si želel najti, in če najdeš, se pogostoma postavi predte ženska z veliko zadnjico; kdo ji je vdihnil to misel, ni bilo težko ugotoviti, tista ženska se je neutrudno vrtila.

— Sprašujem se, je potlej povzela — kako bi vam na kratko povedala, kakšne čudne posledice je rodilo Nikolajevo umiranje... Tomo, naš junak, je postal nov človek in ljudje, ki so ga poprej imeli za grabeža in skopuha, so se križali od začudenja in govorili so, da so zdaj njegovi godci bolj glasni od vseh desetih žag. Iz preudarnega, po starem skromnega trgovca, tako bi se reklo v povesti, se je prelevil

v razsipneža, v veseljaka; nihče ni pomnil česa podobnega. Brž si je dobil družbe; to ni težko. Vrata v hišo so se odprla: za njegovo mizo se je jedlo in pilo brez odnehanja. Njegova dobrota je bila takšna, da bi mu prav lahko dejali — kralj darežljivcev. Opozoriti vas moram, kako naenkrat ni poznal nobenih razlik med ljudmi in je bil revežem in takšnim, ki jim ni bilo sile, enako odprtih rok. Kakšni ljudje so se stekali k njemu!... Žandarske kapetanice so sedele zraven mestnega šintarja, smrkavi suplent je s tokajcem polival načelnika sreza, neki trgovski potnik je pripeljal pravo gledališko pevko in je nekaj zapela... Ciganski primaš je dobil zlat uhan, ker je nekoč žena jokala od ganotja in ne od tesnobe, ko so drobili že tretje jutro. Danilo se je, Tomo je šel v otroško sobo in se sklonil nad hčerino posteljo. Še bolj je bil poln črnih kodrov kot sicer, imel je solze v očeh; ko je punčka odprla oči, je vzkliknil: »Koliko ljudi me pozna! Kako me imajo ljudje radi!« Prihajali so trgovci, katerim naenkrat ničesar več ni odrekel. Novo opravo? Novo opravo! In zraven novo slikarijo na stene, ki so bile toliko časa kar pobeljene, zraven tudi preproge in prte: kar je pač prišlo pod roke. Nove zavese?... Daj! Ruski slikarji so prodali mnogo sončnih zahodov. Gipsasti angeli so molili po sobah, na stopnicah so bile grške gospodične iz alabastra, s krilci tik nad koleni, in prav nič pretiranega vam ne povem, če rečem, da je bil gramofon celo v uti in ga je bilo ponoči slišati čez reko. Preje je bilo eno zrcalo pri hiši, za britje, zdaj naenkrat za vsakim oglom, in ko si se spredaj gledal, si se še kar obenem zadaj videl. Bodite dobri s cigani! je rekel stari Nikolaj. Žena je dobila za cela prgišča nakita, čeprav je pri tem pretakala solze, ki so bile večje od največjega briljanta. Tomo gosti! Tomo je zbral družčino in isti dan podpisal menico! Tomo je peljal goste v mesto, v Zagreb. Tomo bo kupil! Tomov avto prihaja!... Obdajala ga je pravcata gošča mešetarjev, oficirjev, podeželskih pesnikov, potepuhov, trgovcev, ki so hoteli njegovo pomoč in jo zmerom tudi dobili. Vprašali me boste, ali ni vedel, kaj počne. Prečudne igre o dobroti!... Bil je dober, verjemite! Mladi fičfiriči so se vozili z njegovim avtom in so zapravljali njegov denar in sposojali so si pri njem in videti je bilo, kot bi bilo vse mesto zaljubljeno vanj, pa ni bilo, to smešno, zanikrno mesto ali mestece, marveč je on mislil, da je zaljubljeno, in velikodušno je vračal namišljeno ljubezen, kar je v življenju sploh kaj pogosto, čeprav morda vi tega še niste skusili, prijatelj. Našli so se tudi ljudje, ki so ga opozarjali. Nekoč so se njegovi priskledniki zakvartali v Karlovcu in mu sporočili, naj pride tja. Kdo bi ga zadržal!... Najeli so sobo v hotelu. Proti jutru so bili precej glasni. Naenkrat so pred vrati začuli cvileč jok. Tomo je šel

pregledat, kaj je, pa je odkril na hodniku majhnega možica v dolgih spodnjicah, ki se je kar precej zakadil vanj in kričal: »Spanec mi kradete, psi! Od kart boste poginili! Ti boš prvi! Oficirji te bojo z ostrogami suvali v rit, ko ne boš mogel plačati dolgov!... Spanec mi kradete, pa boste brž sami brez njega!...«

Leban se je nasmehnil. Ana je videla njegovo misel in mu je pritrčila.

— Zdi se vam, da zahajam v nadrobnosti, kajne? Res. Najvažnejše reči vam moram povedati! Njegovo premoženje seveda ni bilo brez dna in nekega dne je moralo usahnuti. Žena ga je prebudila ponoči, ko je svoje domozgala. Bila je žena po starem, kakor je bil on nekoč mož po starem, zato se je ogibala trde besede in se tresla, a mu je vseeno predočila propad. Svetlo se je smejal in urno govoril: »Veš, prijatelji ostanejo in so za zmerom! Deliš in dobiš! Samo v odprto roko pada! Veselim je vse veselo! Prijatelji ostanejo, prijateljica!« A šlo je lepo po vrsti: žage, gozdovi, hiše, zemlja in avto. Vštricno, seveda, ljudje. Hčerka je bila rajši z mišmi in gramofonom v uti, kot pa z materjo v hiši, ker je mati jokala huje kot gipsasti angeli in gospodične iz alabastra.

Ana se je pričela smejati. Leban se je trudil, da bi ulovil njen pogled, pa mu ni uspelo. Strmela je mimo njega in ga nenadoma vprašala:

— Koliko takšnih zgodb poznate?

Odgovoril ji je po pravici.

— Precej, seveda!... je rekla. — Preskočiva! Vmes je napisano (saj sem rekla, da je vse napisano), kako je Tomo v enem dnevu obhodil mesto, prepričan, da najde posojilo pri ljudeh, ki jim je nekoč pomagal. Sedem postaj in sedem zavrnitev... Natočite mi! Sedem je magično število in se je v tem primeru kot tako tudi izkazalo. Nič se ne bojte, ker veliko pijem! Pazila bom na red in ugled; prav dobro vem, kaj se spodobi. Moj občutek za red je tako velik, da včasih sestavljam stihe. Tele vem na pamet: »Skriti pod preobloženimi drevesi, slepi od goste svetlobe, prosimo jesensko noč, naj že pride in nas porosi s tenkimi, hladnimi zvezdami.« Tistikrat je bila zares jesen, zadnja jesen pred vojsko, in je torej vse, kar sem govorila, še celo verzi, čisto na mestu.

Znova se je oglasil Leban.

— Ko mi tole pripovedujete, Ana, je rekel, — mi prihaja na misel zgodba Timona iz Aten. Nemara je ne poznate...

— Ne, ne poznam je in ta hip tudi ni važna! Ostaniva pri stvari! Torej: Tomo je prosil sedem ljudi, naj mu pomagajo; vseh sedem je našlo izvrstne, povsem različne izgovore. Zvečer je prišel domov in se

zaprl v sobo. Žena je klečala na pragu, tolkla je po vratih, ker jo je izdelaval strah, da bi si kaj ne napravil; vsa soseska jo je slišala; pravijo: nekatere ljubezni šele v hudem dobijo svoj glas. Ni ji odprl. Čuli so ga, kako hodi po sobi, kako gre k oknu in ga odpira. Kakšne noči so bile tistikrat!... Od reke je prihajal prvi hlad leta, zvezde so bile čiste in se je zdelo, da trepetajo v sapi. Dva dni so domači čakali, kaj bo. Ko se je spet pojavil, je bil videti zamišljen, a nič kaj nesrečen, in čisto mirno je ukazal pripraviti gostijo. Žena, ki si je do takrat izjokala oči in glas, je nepremično stala pred njim, nezmožna graje, očitka, ugovora. Sam je napisal povabila in jih odposlal; včasih so gosti prihajali brez poziva. Pisalo je: Pridite v soboto ob osmih in tako naprej... Kaj se je spet naenkrat prižgalo luči v hiši! Kaj je bilo pijače po kredencah, jedače na pladnjih, rož na stojalih!... Kazalo je, kot bi se celo angeli in gospodične osmrkali in si obrisali solze. Menda sem že prej povedala, kakšna lepa jesen je bila... Zdrav veter je od jutra mešal listje in dim, popoldne se je umiril. Takrat sta žena in hči oblekli, kar jima je bilo ukazano. Ko se je hčerka gledala v zrcalo, je našla v njem trinajstleten mišji smrček, obrobjen z mornarskim ovratnikom, in strah, ki je hodil po hiši (prek godbe in rož in buteljki in pladnjev), se ji je prikazoval v očeh, čeprav je malo razumela ter bi morala po privadi, če ne zavoljo drugega, verjeti v očetovo veselost, saj ga je oboževala. Oče je sedel za gramofonom in ga navijal. Črne kodre je spravil v frizuro. Smejal se je tisti znani plošči, ko nekdo vpričo trobentača sesa limono. Oprostite, morda se vam zdi, da pripovedujem spet preveč na drobno, a od sile rada bi vam prikazala, kako neznanski je bil ta mož še celo tistikrat, ali pa nemara prav tistikrat, in želim si, da bi ga videli sedeti v obednici, potresenega s pepelom cigaret, s kožo, ki je bila komaj izbrita, pa že spet črnikasta od hude rasti, rada bi, da bi slišali, kako se je smejal, čeprav je bil sam (kajti dekle so se skrivale za vrati, mati in hči sta čakali zgoraj, v spalnici). Ob osmih jima je ukazal, naj prideta dol. Sedli sta za mizo, vsaka na svojem koncu, kakor v tuji hiši. Tomo je natočil kozarce: rekel je, da je treba goste pričakati z dobro voljo. Potlej je prižgal vse luči po hiši, odprl je vrata v vežo in iz veže na plano. Gledal je po potki, ki je vodila do ceste. Kakšno je bilo zunaj!... Saj jih poznate, te ure: glasovi se čisto mirno premikajo, oblaki stojijo med zvezdami, dim gre naravnost v nebo, grmi slabo skrivajo ptiče, in ker ptiči slutijo zimo, včasih kateri zakriči, pa se njegov glas zmeša z glasom vlaka. Tomo je dolgo stal na pragu, ženski sta mu gledali v hrbet. Ko je ura odbila pol devetih, se je hitro vrnil v obednico. Naslonil se je na stojalo z asparagusom in povedal šalo o majorju in kaplarjevi ženi,

ki pa vam je ne bom obnovila, brez skrbi. Iz kuhinje niti glasu. Kakor danes ga vidim pred seboj... Z roko si je šel v lase in si pokvaril frizuro; spet so ga bili sami črni kodri; smehljaj se je. Mati mu je rekla, naj sede. Šel je do gramofona. Vprašal je: »Ali vama je dolgčas?« Mamini prstani, ki jih ni bila vajena, so zvonili na kozarcu. Do tri četrt je navijal glasbo, nato je odstavil iglo, prišel k mizi in se naslonil nanjo. Zdelo se mi je, da se mu je obraz uskočil, da so se mu oči zgubile med posodo, med rožami v vazah. Spominjam se, kako sem vzkliknila; rekla sem: »Očka, zapri hišo! Nikogar ne bo!« Isti hip smo zaslišali korake na pesku. Luč je padala na potko. Že od daleč smo videli, da je mož, ki prihaja, čokat, zaraščen v čelo, odmerjenih kretenj. Pred pragom si je ostrgal čevlje, šel po veži in stopil v obednico. Poklonil se je vsem skupaj, potlej pa precej naslovil besedo na očeta. Dejal je: »Izvedel sem za vašo gostijo. Nisem bil povabljen, vendar si dovoljujem to svoboščino in vas prosim oproščenja. Poznava se. Lani smo v Karlovcu igrali poker, ampak takrat je bilo precej ljudi in morda ste me zgrešili. Vesel sem, da lahko obnovim poznanstvo in vas pozdravim v vašem domu, prav kakor tudi gospo soprogo in hčerko.« (Res je tako govoril!... Pa je imel za tri prste čela, skrbno, nerodno obleko in prevelike, zelo prevelike roke!...) Zdelo se mi je, da sva z mamo vsak trenutek manjši, zavoljo tesnobe, iz strahu. Prinesli so večerjo. Moža sta nama nazdravljala, ko sta pila. Nikoli ne bom pozabila očetovega obraza, ker sem ga nepremično gledala. Silno zbeغان pogled je tekel od njega, pa je govoril: »Moj edini, moj najdražji gost!« Tujec je ostal sladak. Ves pogovor še pomnim; teh besed niti nisem zapisala. »Zelo dober rizling!« — »Veseli me, da vam ugaja, moram reči, da je celo pravilno hlajen, kar se redko posreči. Naj vam tekne!« — »Vaša klet je znana!« — »V Karlovcu ni zadnje čase nič...« — »Za poker je potrebna posebna družba.« »Ali ste opazili, da je prišel tarok iz mode?« — »Ja, farovška igra!« — »Gojite konje? Kje pa živite?« — »Navajen sem na Zagreb.« — »V jeseni se človek spomni na lov...« — »Časa je treba... Kako krasno je videti fazana v grmičku!...« — »Ja... tarok je prišel iz mode... Ste samec?« — »Kar po samsko!« — »Enostavno!« — »Človek nič ne ve o lepotač zakona...« — »Kdaj ste prišli?« — »Nalašč za to priložnost: precej po osmi, natančno: ob osem petnajst!« — »Pozdravljeni!« — »Hvala za gostoljubje!« — »Dobrodošli! Kar dajte! Potegnite!« — Tako je šlo vse do konca večerje. Ko smo odložili zadnjo žlico, je oče vstal in čisto preprosto, skoraj potihoma vprašal: »Kaj vas je pripeljalo?« Tudi tujec je vstal. Skrbno je zložil prtič. Poklonil se je mami in meni. Potlej je dejal očetu: »Skupnost interesov me je privedla. Kreditna

banka mi je prodala tri vaše žage, skladišče v mestu in električno centralo, ki spada k stvari, če je še tako majhna. Nocojšnji obisk, verjemite, pa je čisto zaseben!...« Moža sta se merila čez mizo, najbrže ne tako dolgo, kakor se je dozdevalo meni. V duhu ju natančno vidim: stala sta pod lestencem, ki je imel petnajst zelo močnih žarnic in še steklenina jima je metala svetlobo v lica. Oče je iztegnil roko, plosnil po mizi, zasmejal se je. Nisem verjela temu smehu. »Zares«, je vzkliknil, »ni razloga, da ne bi popila skupaj kakšne steklenice!« Gost pa: »Na karte nikar ne pozabite!« Oče se je obrnil k nama in vzdignil glavo; razumeli sva. Oni se je zavzel in je rekel, kako mu bo žal družbe in kar je še takšnega. Na pol pota, na stopnicah, sem se obrnila: gost me je objemal z nepremičnim, svetlosivim pogledom. Pohiteli sva v mamino sobo. Ostala sem pri njej. Nisva se slekli. Sedeli sva na postelji; mama je zaprla oči, brez prehoda je začela praviti iz otroških let, o kmetih, sklejala je roke, kot bi hotela iztisniti iz njih kar se da žive slike, za pozabo. Odmaknila sem se od nje, vem, da sem rekla: »Saj ni treba, mama!« Šla sem k oknu in gledala, kako se premika noč. Spodaj sta moža veseljačila. Noč je bila ko sukno, posuto z bleščicami, a meni se je zdelo, da so onstran vrta, ob oknih, pred vežnimi vrati, po balkonih, za zavesami, v slepih ulicah ljudje, ki prisluškujejo in se vesele, kako bo prišla neka neznanska, grozljiva sramota čez naša vrata in se vsem pokazala na razsvetljeni potki. Ali vidite trinajstletno dekletce, ki čaka jutra...? Od spodaj se oglašajo gramofon in potlej tleskanje kart. Mama je otrpla. Dekletce gleda, kako tonejo zvezde, kako se prižiga zarja. Ljudi, ki bi prisluškovali, ni nikjer, brez skrbi. Še zdaj ne vem, kaj me je potisnilo iz sobe. Mama mi ni branila. Šla sem po hodniku do vrha stopnic. Ravno kar sta končala igro. Tujec je stal ob mizici, zlagal je pobotnice, oče je bil sklonjen nad karte. Okoli so ležale steklenice. Poklicala sem očeta, oglasil se je o n i. Ne morem pozabiti, nikoli ne bom! Sivi pogled... kot bi se naslonil name s celim telesom, kot bi me zagrabil z roko... Do zadnje besede sem si zapomnila, kaj je potlej govoril očetu. S smehom je postrgal karte z mize. Pričel jih je mešati; kar gubile so se, tako velike dlani je imel. »Z ozirom na to, da ni več premičnih ali nepremičnih stvari«, je rekel, »kakršne za to svrho pridejo v poštev, a bi bila majčkena partija za slovo zelo prikupna, dajem v igro vse tele pobotnice in si kot vašo zastavo izberem tistole dekletce, da naj bo nekoč — (oh, kje je še to, prijatelj, kje je še to) — moja. Šaljiva igra med prijatelji. Velja?...« Iztezal je roko proti meni. Oče je še zmerom slonel na mizi. Ničesar ni rekel. Spominjam se, kako sem se oklepala stopniščne ograje. Zdelo se mi je, da se obednica odmika,

z lestencem, s tobačnim dimom, z angeli. Karte so bile zmešane. Oče jih je vzel. Ne vem, kakšno igro sta igrala. Bilo je zelo tiho. Kot bi še slišala mamin jok iz spalnice. Dan je zrasel. Pot pred vežo se je obelila. Megla je prišla s travnika. Potem sem slišala, kako je tujec odložil karte in vstal. »Tudi tale igra je bila moja«, je dejal, »igra za gospodičnico... A kje je še to, moj bog, kje je še to!... Zahvaljujem se vam za gostoljubje!« Poklonil se je proti meni, poklonil proti očetu, šel je po veži in se kar raztopil v megli. Megle je bilo zmerom več. Mame nisem slišala. Oče je nepremično sedel...

— Kaj je bilo potlej?

Leban je zaslišal svoj glas iz daljave; zdel se mu je aboten in precej se je zavedel, da bi bilo bolje, ko bi še molčal. V zadregi je povezal nekaj puhlic o mladosti in o moči spominov. Ana se je le počasi vzdignila iz zgodbe. Obrnila je obraz k njemu, zamotana v lase, gledala ga je, pa se je zdelo, da ga ne razume

— Pozno... je dejala.

Bar se je že domala izpraznil. Okoli belega kroga na plesišču so stali trije pijanci s pesmico. Druga pesmica je bila za Elizo: klavirist je igral artistki, ki je zgubila spanje. Žena z zajetno zadnjico je v zakotku zraven orkestra sikala v spremljevalca, padale so vsake vrste besede, ki so vnaprej obetale spravo. Noč je šla h kraju. Čedalje hitreje. Leban se je nečesa domislil. Zrcalo ob steburu je kazalo ter nokvirjalo Anino in njegovo podobo; Anina je bila iz enega liva, njegova ne. To ga je zasukalo v minule čase. (En dan kasneje, kot je bil sanjal sanje o izginotju svoje ljubice, študentke Eme Mikloš, petindvajsetega leta, je odkril resnico, da njegov obraz ni maska prek savane zazrtega leva, kakor so mu dotlej trobili laskavci in lastna nečimrnost, marveč navadna spreneveda iz gledališča, grimasa ustnic, grbančenje čela, napihovanje lic. Poteze so se mu slabo sestavljale, če jih ni prisilil. Tudi ko je opazoval svoje oči — sedel je doma in se gledal v okenski šipi, vštricno pa nadziral vrata, skoz katera bi utegnila prikorakati Ema Mikloš z zelenim, spredaj privihanim klobukom — ni našel v izrazu oči melanholije, kakor bi rad, našel je malo-bržnost srca, sivino, ki so jo le malo svetlile iskrice ljubosumne tesnobe.) Ta hip ni nič drugače. Anin obraz je usreden, podoben lupini iz zlata in celo oči precejajo ogenj zlate barve, dočim se zdi njegov iz več kosov. Precej časa sta molčala. Lebanu se je godilo kakor spavačem, ki v sanjah počno neprimerne stvari in jim udarja znoj izpod pazduhe, ker to vedo, a se ne morejo upreti. Nimam sposobnosti, si je dejal, da bi razložil resnico od spakovanja... Vseeno: pripovedo-

vala je z ihto in reči bi ji moral nekaj prikladnega. Kaj? ... Pozneje se je kaj kratov stresel ob misli na to, kako je sukal pogovor, vzpenjal se mu je v zavest brez okoliščin, gol, beden in siv.

Leban: A je bil v glavnem lesni trgovec? ... Oče...?

Ana je pritrdila; vsaj tako se ji zdi; odgovor je kasnil, ker ni prècej razumela.

Leban: Tik pred vojno je šla vsa lesna trgovina k vragu. Niti v Levantu ni bilo odjemalcev.

Ni vedela, vsekakor se ji je zdelo zanimivo.

Leban: Tržaška luka je na pol »lesene« sorte, zmerom je od lesa živela; tisti čas je bila prazna.

Ana: Nikoli nisem bila v Trstu.

Leban: Mesto brez obraza... Lepa je ribarnica in, v celoti, cesta proti Monfalconu. Istrska mesta so lepša. Benečani so bili prodorni.

Ko je rekel »brez obraza«, ni pomislil nase.

Ana: Nekoč sem sanjala, da imam hišo v Benetkah. Veliko, vlažno hišo, polno svečnikov.

Leban: Če se bojo Benetke sesule v morje, bo še zmeraj veliko beneškega ostalo. Po vsem Mediteranu.

Ana je gledala mimo njega. Leban je iskal po svojem svetu, nemara prav zato, ker ga je še zmerom žgala njena pripoved, ki ji ni bil kos. Sram si poišče masko. Nad gornjim robom maske, na čelu, stoje kapljice znoja. Nadaljeval je:

— Tisti čas pred vojno!... Takrat sem nekaj poskušal. Verjel sem, da je mogoče obnoviti opero. Mislil sem na Penthesilejo. Kar pomnim, so me imele v kleščah močne ženske. Kakor zdaj v i... Majhna orkestrska sestava. Pihala... Molčite, Ana?

Ana: Odgnala ga je... Tista z zadnjico, svojega partnerja. Leden možic.

Leban: Sprava ob zori... Kako je bilo z mamico?

Ana: S kakšno mamico?

Leban: Z vašo, po tistem kvartopirskem večeru. In sploh: kako je bilo potlej?

Ana ga je obletavala z očmi, kot bi ne mogla verjeti, da je vse to zares in nepreklicno. Potlej ji je žerjavica v pogledu pričela ugašati, zasula ga je nekakšna žalost, koj nato je prišla mržnja. Vzravkala se je; kar je imela na mizi, je spravila v torbico in jo zaprla. Skoraj hrepeneče je pogledala k vratom. Leban je razumel; vseeno jo je vprašal, kaj je.

— Nič ni, je odvrnila, — nič ni in nič ne bo. Ptica ni pod nebom, temveč pri tleh in se kliče kokoš. (Vsak čas se bojo oglasili petelini.)

Zakaj kokoš?... Primera. Ne bilo bi prikladno, da bi uporabila primero najinega prijatelja s flavto. Kako je že rekel? Aha! Prasica ne bo nikoli po zraku letala. Nikar se ne vznemirjajte! Saj je vseeno! Sedeli ste zraven mene in ste me poslušali, kot sem si želela, kaj ste slišali, pa je konec konca vseeno. Požrla sem vam eno noč spokojnega življenja, ki vam je tako potrebno... Hvala vam!

Dejal ji je, da se mu zdi tolikšna zajedljivost neprimerna. Ob tujih doživetjih vedno igramo priučeno spremljavo; a naj se spreneveda, laže?... Leban je vedel, da mora govoriti jasno. Žal mu je bilo očaranja, a rezek govor je obramba zoper razočaranje. Dejal je:

— Zdi se vam, da bi moral z ognjevitimi vzkliki spremljati vašo pripoved. Meni ne. Nekaj sem vas vprašal.

— Seveda! Kako je bilo z mamico... Povem vam! Mamici so zrasle perutnice in je odfrfotala od steklenic in od kart. Samo njej so zrasle.

Leban je poklical natararja. Plačal je, nato se je ozrl po lokalu, kot bi sodniki njegovega ravnanja ravnokar steknili glave, in tudi si je hotel vtisniti podrobnosti tega trenutka. Ostala mu je slika plesišča z belim krogom, cikcak praznih miz in artistka, ki se je oklepala zavese pri vhodnih vratih. Prizor mu ni bil nov. Stara je bila tudi tegoba; v širokih valovih je prihajala nadenj. Ker je bil vajen pretvarjati čustva v podobe, je ugledal breg morja blizu Benetk, o katerih sta poprej govorila: pesek, posut z naplavljenimi rakci, dež, sladoledar pod pelerino; njegova koruznica, igralka Berdenova, mu pravi: »Daro, tistile rak ima manj debelo lupino od tebe...« Spomin ga je spet omehčal. Ogovoril je Ano z mirnim glasom. Po vsej priliki je gluha za tujo govorico in po vsej priliki se je zavoljo te slabosti ohranil v samskem stanu do tako častitljivih let; to ni neslana, žalostna šala, marveč ugotovitev. Ker je takšen, je včasih tudi malo klapoušen; cenena bridkost, a je. Ana naj bo dobra in naj se potruži razumeti, da je ostajal v življenju brez posluha spričo mnogih preprostih, lahko ugotovljivih muk, in je, torej, domala nemogoče pričakovati njegovo umevanje za tako spreminjasto naravo, kot je njena, Anina, pa naj se razodeva v še tako usodnih ali zlih prilogah. Poslušal se je, nagnjen nad mizo; zdelo se mu je, da jo mora spet tikati.

— Tikal vas bom, Ana. Majhna prisrčnost za slovo. Rad bi ti razložil, zakaj se nama je noč pri koncu spridila. Na Zrinjevcu sem zgubil razsodnost. Povzdignila si me v svetega Jurija. Laskalo mi je. Poljubovala sva se. (Nikoli ne bom pozabil, kakšno drobno, trepetajoče telo imaš, kako se ti tajajo snežinke na licih...) Ker imam nekaj let čez mero, ki je prikladna za poljubovanje v snegu, me je spodneslo.

Nisem sveti Jurij. Tvojo zgodbo bi moral vseeno bolje poslušati, vem. Če je nisem, je krivo razburjenje. Recimo: skoraj ljubezen... Ni mi dobro pri duši, dekletce, čeprav sem površnež. Pesnik bi rekel: kakor bi oblaki zagrnili lepo pokrajino... Greva!

Šla sta. Pred zrcalom v garderobi si je popravila lase. Opravičila se mu je, ker ni dovolj pazila na svoj videz. Bila je mirna in nekako zamišljena. Sneg je ponehal. Ceste so ležale v tihoti, pretkani z žvižgi lokomotiv. Potlej se je pričelo javljati jutro: tod in tam so udarila večna vrata, urni koraki so šelesteli v snegu, med vejami so se kazala okenca motne, zelene svetlobe. Šla sta proti staremu mestu; Ana je vodila. Držala ga je pod roko, vendar rahleje kot na poti iz Palacea. Leban je obujal mnoga podobna jutra. Nekatere hiše je poznal, druge so prihajale iz sanj o izginotju Eme Mikloš. Govorila sta, kar jima je sproti prišlo na pamet. On je pravil o veliki zimi leta osemindvajset. Ana je omenila neke zamete v Liki. Komna je zrcalo, Planica je srebrno okno; Leban je poznal tudi noči v tistih krajih, luno nad snežnimi bregovi. Zime so krajše, vsako leto krajše; najlepše so v starih čitankah. Kakšna neki je Ana spomladi ali poleti? Besede so nebrižno hodile med njima.

Nenadoma se je Ana ustavila. Gledala je predse, a njena roka se je čvrsteje oklenila Lebanove. Prosila ga je, naj jo posluša. Dejala je:

— Oče se je takoj potlej preselil v Karlovac. Nesrečni črnuhar!... Decembra sem ga našla v kavarni. Oficirji so ga brcali z ostrogami. Takrat je dobil plešo in sploh so se začele stvari tako obračati, da je človeka srh.

— Je to drugi del zgodbe?

— Je! V znamenju kozoroga... Za sneg ne vem več... Morda ste jezni name, zavoljo tistih besed, pa vam bom morala vendarle nekoč zgodbo povedati do konca. Še zmeraj verjamem v usodo med nama. *Theatrum mortis* v Krškem, saj veste. Mislila sem, da vam bom prijazna ljubica in rada bi vam bila. Nocoj ne več. Če bo hudo (in hudo bo), vas pokličem.

Leban se je nasmehnil.

— Morda bom prišel?

Bila je zares presenečena.

— Zakaj pravite »morda«...?

— In zakaj bi moral reči »pridem«?

— Ker zaslužim! Nobena stvar se mi ni uresničila.

Premaknila se je. Leban ji je sledil. Ponovila je:

— Nobena stvar se mi ni uresničila.

Šla sta mimo razsvetljene hiše. Pred vhodnimi vrati je čakal avto; na pragu je stala nosečnica, oprta na moža, in se poslavljalala od domačih. Zavoljo popadkov je bila rahlo usločena v hrbtu, nasmehnila se je materi, ki je bila pod lučjo vsa bleda in so se ji tresle ustnice. Leban in Ana sta šla mimo. Leban se je spomnil flavtistovih besed o otrokih; tudi Aninih pripomb. Ana se je ozrla.

— Nisem mislila tega, čeprav se zdi kakor znamenje, je rekla, — ali kakor v gledališču. Res pa je, da mora biti človek nekje shranjen...

Zavila sta v njeno ulico in takoj obstala. Na pragu tretje hiše sta ugledala flavtista. Lebanu se je utrnila misel: res, steber iz peščenca. Mlada luč je padala od slemen.

— Prišla sva, Ana... je rekel Leban.

Čeravno se je odtrgala brez besede, čeravno ga je pustila brez slovesa, Leban ni vzdihnil. Videl jo je, kako s počasnim, nekoliko utrujenim korakom stopa proti flavtistu, in vendar je tisti hip vedel, da mu ne bo ubežala — ali nemara on njej — in šele zdaj je verjel njenim besedam o usodi.

(Odlomek iz romana)

IZ SODOBNE JAPONSKE LIRIKE

ČLOVEŠKA GOVORICA

Sumako Fukao

Kako nesmiselna je človeška govorica!
Zakaj je tako nesmiselna,
ko vsi govorimo jezik,
ki ga vsak od nas pozna in razume?

Celo kadar trčita vkup dva kamna,
dasta od sebe zvok,
ki je bolj zvoku podoben.

Ah, recite mi — kadar se vaše duše srečajo,
zakaj prihaja od njih tako prazen zvok?

Čemu ne govorimo v jeziku,
ki bi nas ali obujal k življenju
ali vsaj s smrtjo tolažil?

Ah, kako nesmiselna je človeška govorica!
Zavidam zvezdam,
ki se iskrijo tudi v tišini.